

Ébli Gábor

Színekben tobzódva

Bartl József művei privát kollektciókban

B32 Galéria,
2022. X. 27. – XI. 24.

Bartl József (1932–2013) születésének 90. évfordulójára öt egymást követő kiállítás emlékezik. A szeptemberben a Faur Zsófi Galéria tárlata nyitotta meg, ahol különlegességként a művész üvegfestményei is megjelentek. Ezek a kis méretű, ragasztott üvegfelületek elkészültük után néhány évvel, 1981-ben a Magyar Nemzeti Galéria *Műhely*-sorozatában rendezett, egyéni Bartl-kiállításon voltak láthatók. A mostani tárlatok végén – a MűvészetMalom felújítása miatt már 2023-ban – a Ferenczy Múzeumi Centrum kiállítása nyílik majd, hiszen Bartl 1972-től a szentendrei Művésztelep tagja volt, és az FMC adta ki a 80. születésnapjára készült, Kopin Katalin tanulmányával kísért katalógusát a 2012. évi egyéni kiállításához kapcsolódóan.

A további három idei emlékkiállítás közös nevezője, hogy mind magántulajdonban lévő munkákra épülnek. A Magyarországi Német Írók és Művészek Szövetsége (VUDAK) kiállítóterében a művész értelmiségi-baráti körének 14 tagjától kölcsönzött művek kerültek kiállításra. A tulajdonosok le is írták kapcsolódásukat a művekhez, a művészhez. Ezek a szövegek a közönségnek és a kutatóknak egyaránt hasznosak, egyúttal az alkotások között számos kitűnő darab akad. Például a Haraszty Kortárs Gyűjteményből kölcsönzött, *A Dunánál* című, 1980-as festmény, amely az akkori, négyzetes képformába sűrített fejek kompozíciójának kitűnő példája.

A tárlaton nem kevesebb mint hat Bartl-mű szerepel Geiger György Kossuth-díjas trombitaművész gyűjtemé-

BARTL József:
Kék rombusz, 1976,
olaj, vászon, 40×50 cm
Fehér Zoltán
gyűjteménye
Fotó: Virág Judit
Galéria
HUNGART © 2022
←

BARTL József:
Kitekintés a zöldbe,
 1980, olaj, vászon,
 100×100 cm
 Artchívum Gyűjtemény
 Fotó: Deim Péter
 HUNGART © 2022
 ←

nyéből, aki a művészhez hasonlóan soroksári születésű. A Budapestbe olasztása előtt az ország legnagyobb németajkú mezővárosaként számon tartott településen a trombita különösen fontos közösségteremtő hangszer volt, és ahogy ez a zene Geiger előadó-művészetében, úgy számos Duna menti sváb vizuális motívum Bartl festészetében élt tovább.

Soroksár és Szentendre mellett egy harmadik Dunaparti helyszín, a XI. kerület is központi lett Bartl életében, hiszen haláláig ott volt műterme. Ezért Újbuda rendezte az emlékkiállítás-sorozat további két elemét. Az önkormányzat kiállítóterében a művész grafikáiból látható válogatás, közöttük az ARTE Galériában 2011-ben önálló kiállításon is bemutatott, 1968-ban készült, egypéldányos linómetszetek, amelyek szemléltetik a művész váltását a természetelvű kompozícióktól az elvont képszerkesztés felé, jóval az 1972-es szentendrei tagság előtt. Bartl nem a szentendrei Művésztelepen lett absztrakt művész, hanem lépésenként, már a 60-as évektől kezdve közelített az Európai Iskola és Vajda Júliának programjához, és ezért lett az 1972-ben a Művésztelepbe választott három új tag egyike. Szintén unikum Bartl legelső, 1970-es szitanyomatainak szereplése, amelyek tíz évvel a Szentendrei Grafikai Műhely alapítása előtt készültek Lux Antal nyugat-berlini műtermében néhány példányban.

Míg a kölcsönzések a grafikák esetében zömmel a művész baráti, szakmai körére hagyatkoztak, a B32 Galéria

BARTL József:
Ikon V., 1980, olaj,
 vászon, 50×40 cm
 Szép Péter Gyűjtemény
 HUNGART © 2022
 ←

↑
BARTL József:
Kompozíció,
1977-80, olaj,
vászon, 44x33 cm
Wolfart János
gyűjteménye
Fotó: Virág Judit
Galéria
HUNGART © 2022

kiállítása kifejezetten a nagyobb magángyűjteményekbe került Bartl-festményekre fókuszál. A tárlatot megelőző kutatás nem várt eredménye, hogy a művész alkotásai a privat kollektívák széles körében megtalálhatók. Jól szemlélteti ezt, hogy például a Virág Judit Galéria árverésein az elmúlt években milyen sok kvalitásos, a 70-es évek végén, a 80-as évek elején készült Bartl-munka talált vevőre. S mivel a művész családja egyetlen alkotást sem adott be aukcióra Bartl halála óta, világossá vált, hogy a korai absztrakt munkák egy csoportja már a művész életében magántulajdonosokhoz került, akik a 70-es évek nagy neveinek mostani felértékelődése nyomán úgy találhatták, itt az ideje a festményeket piacra bocsátani.

A B32 tárlata pontosan erre a korszakra koncentrált, amikor Bartl a korai, természetelvű piktúrából átlépett az absztrakt festészetbe, de egyúttal még vérbő koloristaként alkotott, mielőtt a 80-as években majd a jól ismert, fehér kazettákra alapuló jelnyelvét kialakította volna. Műtermi beszélgetésünkben, húsz évvel ezelőtt a művész így elevenítette fel ezt az időszakot: „Tobzódtam a színekben.” A mostani kiállításon számos festménynek már a címe is jelzi a spektrumot: *Sárga izzásban*, *Kitekin-tés a zöldbe*, *Kék rombusz*, *Piros és piros*.

A geometrikus és néprajzi motívumokból egyaránt építkező festményekhez a művész gyakran társított szimbólumokban gazdag, akár egyértelműen narratív kontextust. Az akkoriban sorra rendezett egyéni kiállításait (többek

között Múcsarnok, 1980, Szolnok, 1981, Debrecen, 1982) követően most először látható egymás mellett – két különböző kollektívából – *A mulandóság őrei*, illetve *A mulandóság őrei* című kompozíció.

Számos esetben, például az *Életöröm* vagy a *Szárnyalás* című festményeknél már a címadás tanúsítja azt a lendületet, a művészi teremtés önfeledt érzését, ami akkoriban előre vitte Bartlt. „Élveztem a festést” – emlékezett vissza ugyanabban a beszélgetésünkben a művész. S kiegészítette azzal, hogy ez nemcsak a pozitív érzést sugalló kompozíciókra – egy eddig nem említett szint példaként hozva, a már akkor magángyűjteménybe került és több helyen reprodukált *Rózsaszín hőésésre* (1979) – vonatkozott, hanem a barna, sőt a későbbi, fekete korszakának műveire is, mert „ezeket is a színértéke felől közelítettem meg”, nem a sötét színekhez általában társított asszociációk felől.

A sötét színek jelentőségét mutatja az is, hogy soroksári otthonában Bartl a nappali fő falán nyolc olyan, ebben a korszakban készült festményét tartotta egészen a haláláig, amelyek közül a két legnagyobbat egyértelműen a barna árnyalatai uralják. Családi fotó dokumentálja a nyolc festmény egykori elhelyezését – azokat az örökösök a saját tulajdonukban tartják, hiszen a művész által nyilvánvalóan az életmű sűrű pontjaiként kerültek a „saját gyűjtemény” részeként a falra. A B32 mostani kiállításán eredeti elrendezésben látható a nyolc műből álló „ikonosztáz”.

Az ikonokra való utalás nemcsak a nyolc kép installációja miatt indokolt, hiszen Bartl használta a kifejezést a címadásaiban is. A tárlaton szerepel az 1980-ban készült *Ikon*-sorozatának egyik darabja egy olyan budai kollektívából, amelyben a művész hat festménnyel van jelen. Nem is egy ilyen, öt-hat Bartl-művet tartalmazó gyűjteményre derült fény a mostani kutatás során; míg a „csúcstartó” valószínűleg továbbra is az Artchívum Gyűjtemény, amelyben közel húsz Bartl-festmény található, s amelynek tulajdonosa, Bélei György 2000-ben kiadványt is jelentetett meg a művészről. A kötetben több más, prominens Bartl-barát is látható fényképen műtermi válogatás közben, így például Presser Gábor. A mostani kiállításokon a legtöbb kölcsönzés összességében Wolfart János kollektívájából valósult meg, akinek a családja évtizedeken át baráti kapcsolatban állt a művésszel. A ma festménybecsüsként dolgozó gyűjtő nagy szakértelemmel bővíti kollektíváját, és ma Bartl munkásságának egyik legjobb ismerője.

A mostani sorozat minden korábbinál árnyaltabban tárja fel, hogy egy ilyen, zsigeri örömev alapján dolgozó, a művészetelméleti állásfoglalásoktól vagy az aktivista csoportoktól távolságot tartó festő művei az értelmiségi barátoktól a professzionális gyűjtőkig milyen széles körben találtak befogadókra és vevőkre már a rendszerváltás előtti, részben informális műkereskedelem, majd a közelmúlt galériás és aukciós csatornáin révén. A több tucat Bartl-tulajdonos anyagából komplett múzeumi kiállítás lenne rendezhető, nem is beszélve a baden-württembergi kiállítások és a sváb-magyar kulturális kapcsolatokat erősítő ottani szakemberek, jelesül Eugen Christ tevékenysége nyomán német, illetve Gaudens Pedit lienzi galériás révén – akit a rendszerváltás idején Hegyi Lóránd vitt el a festő műtermébe – osztrák tulajdonosokhoz került Bartl-művekről.